

ALANDUSEST SÜNDINUD RIIK

Hiljuti sattus minu kätte prantsuse poliitikaanalüütiku Dominique Moisi teos „Emotsioonide geopoliitika“. Kes on lugenud Samuel Huntingtoni kirjapandud mõtteid raamatus „Tsivilisatsioonide kokkupõrge“, siis jutuks olev teos jätkab Huntingtoni mõttearendusi, kuid lisab omalt poolt uue lähenemisviisi mõtestamiseks maailmapoliitikat, selle toimimispõhjuseid ning tagajärgi. Moisi võtab aluseks selgitada meie planeedi geopoliitikat kultuuridevahelise kokkupõrke nurga alt ning tõlgendada maailma meie ümber hirmu, alanduse ja lootuse mõistete kontekstis.

Nagu sellised raamatud ikka, tekib lugedes ühelt poolt arvukalt äratundmisi aga ka kohatist hirmu selle tõe ees, mida enam kui 7 aastat tagasi kirjapanduna avastad täna. Ehk nii mitmedki ennustused on täide läinud. Üheks selliseks äratundmiseks oli alanduse kultuuri tõlgendus. Autor lähtub selle mõiste defineerimisel islamikultuuri ja –maailma allakäigust ning püüab tõlgendada islami ja kristliku maailma konflikti oma vaatenurga alt. Kuna ma aga islamimaailma sisuliselt ei tunne, siis mulle kangastus samasuguse tõlgendusena hoopiski meie naabri Venemaa käitumine, mis samuti justkui soovist oma allakäiku peita või varjata vaevleb nii identiteetipuuduse kui ka oma ajaloolise rolli mitteleidmise küüsis.

Mis on alandus? Alandus on tunne, et sa ei ole enam oma elu peremees ei kollektiivselt rahvana, riigina ega kultuurina, ei individuaalselt ega üksikisikuna. Alandus on olukord, kus sina ei juhi mängu vaid seda teeb keegi teine. Sinuga ei arvestata, sinu sõna ei maksa ja sul ei ole kaalukat mõju maailmas kaasa rääkida. Alandus riigi tasandil tuleneb autori sõnastuses asjaolust, et kunagi seesama riik või kultuur oli kunagi mõjuvõimas, rikas ja arvestatav jõud. Nüüd pärast pikka allakäiku, ta enam seda ei ole.

Kui normaalsetes oludes peaks alandus käivitama soovi paremaks pürgida, edasi liikuda, ennast ületama panna, siis poliitikas ja ühiskonnakorralduses võib alandus tekitada ka vastupidise nähtuse. Tekib lootusetus ja kättemaksuiha, kui märgatakse, et teiste tasemele jõudmine ei ole võimalik ning püütakse seejärel teisi alandades ja neid oma tasemele alla tirides saavutada võrdsus. „Ma näitan teile, mis on alandus“ võiks kõlada sellise mõtteviisi loosung.

Venemaa on üks parimaid näiteid nendest maailma riikidest, kes kõige kõvema häälega oma alandust välja hõikab ning ei häbene seda ka tunnistada. Venemaa juhtiv ajalooline diskursus keskendub asjaolule, et Venemaa on pidevalt kellegi rünnaku all, keegi justkui soovib Venemaad rünnata, Venemaale ei taheta lubada oma sõna maksma panna ja üldsegi on Venemaa riik, mis on nii palju kannatanud kusjuures keegi ei taha isegi aitähh öelda kõige selle eest, mida nad maailmarahu ja korralduse osas korda on saatnud.

Kuid mis tegelikult Venemaad vaevab ja tema rahvast üles kütab on asjaolu, et veel 18-19 sajandil oli Venemaa maailma geopoliitikas tooniandev riik. Oli rikas riik, oli mõjuvõimas riik. Riik, millel oli ja on pikk, sügav, mitmekesine ning rikas kultuur ja kuulsusrikas ajalugu. Tolstoi, Puskin, Tsaikovski, Faberge, Krusenstern, Wrangell, Kutuzov jne see nimekiri oleks väga pikk. Enamus eestlastest on neid nimesid kuulnud, nende loomingu ja tegemistega tuttav. Samuti ka ju venelased! Tsaari-Venemaad on peetud läbi aegade üheks maailma rikkaimaks riigiks ja hoolimata asjaolust, et Venemaa on alati olnud üks suurimate kontrastidega riike, on ta alati olnud suur ja aukartust äratav.

Kuid kui palju me teame või tunneme ning oskame nimetada mõnd kaasaegset vene kunstnikku või kirjanikku või muud rahvusvahelises plaanis tuntud mittepoliitikut? On ilmselge, et kultuurilises ja ajaloolises plaanis on viimastel aastasadel Venemaa mõju pigem taandunud, kui kasvanud. NL aegadel hoiti seda veel üleval siseriiklikult ning sedagi suletuse abil. Enamusele välismaailmast oli Venemaa paariariik, kelle ohu eest ja vastu tuli seista. Olen kuskil öeldnud, et Venemaa meenutab suur ja kurja poissi liivakastis, kellega keegi mängida ei taha ning kes selle eest kiusab kõiki oma jõuga ning sunnib ähvarduse alusel oma mängusid kaasa tegema.

Viimane suursündmus Venemaa jaoks lõppes II Maailmasõjaga ja ühtäkki märkasid venelased, et hoolimata suurest võidust elavad nemad kõvasti kehvemini kui kaotajad. Et hoolimata suurtest rikkustest pole saadaval elementaarseidki kaupu. Et kuulda, näha ja rääkida ei tohigi kõike ja ilmselt suurim šokk oli see, et enamuse välismaailmast vaatas Venemaa peale mitte uhkusega ega kartuse vaid kaastunde ja pigem põlgusega.

Kuidas nii rikas riik sai jõuda sinnamaale? Olgu kuidas on, kuid olukord, kus venelased ise tunnistavad, et kõige suurem rahvuslik saavutus on Krimmi taasliitmine ja kõige suurem probleem on jätkuv mahajäämus muust maailmast majanduslikus mõttes, räägib iseenda eest. Pikk allakäik ei ole peatunud, seda saab vaid tasakaalustada üksikute aktsioonidega a'la Krimmi anneksioon või Ukraina survestamine, kuid tegelikult see, mida soovitakse näidata on hirmutamise oma alanduse peitmiseks. „Kui meie ei saa jõuda sellele tasemele, mis meie, siis me teeme kõik selleks, et ka teie ei oleks meist paremad“.

Mida rohkem arvas või arvab üks riik olevat kunagi maailma keskpunkt, seda enam tunnetab ta alandust praeguse allakäigus osas. Isegi veel nõukogude ajal arvasid enamus selle riigi elanikke, et meie oleme maailmas suuna näitav ühiskond. Ning 90-te aastate hiidriigi kokkulangemine tegi sellele illusioonile lõpu. Alandus on üsna hea viis mõista tänase Venemaa ja venelaste käitumist, kes igatsevad taga impeeriumi, NL ajal elatud elu, tunnustust ja aukartust. Majanduslikel aspektidel pole Venemaal kunagi olulist rolli olnud. Rahvuslik uhkus on see, mida igatseb taga tänane Venemaa ning ta teeb kõik selleks, et alandus maha pesta ja öelda välja kasvõi otse: Te peate meiega arvestama, meie oleme suur riik, või muidu...“

Venemaad peab mõistma ja tema käitumist tuleb alati võtta kui etteaimamatut, kuid see on enam-vähem kindel, et Venemaa tänane ja ka varasem käitumine on alati juhitud ühest ja samast aspektist – soovist olla suur, olla mõjuvõimas, olla üks tegijatest. Seni kuni kestab alandus ja kestab alaväärsustunne muu maailma ees, senikaua saab Venemaa alati kasutada sedasama relva kõigi nende suhtes, kellest ta soovib üle olla.